

Migracions i Ciutadania

Codi: 43148
Crèdits: 12

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
4313769 Antropologia: Recerca Avançada i Intervenció Social	OT	0	A

Professor/a de contacte

Nom: Hugo Valenzuela García

Correu electrònic: Hugo.Valenzuela@uab.cat

Equip docent

Silvia Carrasco Pons

Maria Montserrat Clua Fainé

Jorge Grau Rebollo

Ignacio Fradejas Garcia

Miquel Martorell Faus

Josep Lluís Mateo Dieste

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: espanyol (spa)

Prerequisits

No hi ha prerequisits.

Objectius

Aquest mòdul forma part de l'especialitat E2 "Espais i relacions transnacionals"; pretén la formació sobre els principals conceptes i teories explicatives de les migracions, l'exclusió i inclusió, minories i ciutadania. Desenvolupament d'una perspectiva d'anàlisi comprensiva, comparativa i crítica en l'abordatge de aquestes temàtiques. Específicament, s'aprofundeix en el camp de les migracions i l'educació a partir d'estudis etnogràfics i comparatius, les característiques del Magreb i del seu específic procés migratori i de la població romaní i l'anàlisi de les nocions d'identitat, nació i ciutadania a partir dels diferents tipus de discursos.

Objectius:

- Identificar i descriure els principals conceptes i teories explicatives de les migracions i la ciutadania
- Analitzar els models principals, els reptes i tendències en gestió de la immigració i la diversitat, i alguns dels debats implicats en relació a la ciutadania
- Desenvolupar una perspectiva d'anàlisi comprensiva, comparativa i crítica sobre els fenòmens estudiats
- Analitzar fenòmens migratoris i situacions d'exclusió en relació a àmbits temàtics i àrees etnogràfiques específiques

Competències

- Conèixer els desenvolupaments epistemològics i metodològics relatius a la recerca en antropologia i a la intervenció social en contextos de diversitat cultural.
- Defensar arguments i justificar una idea amb claredat i precisió, duna manera apropiada al context, valorant les aportacions d'altres persones
- Fer recerca etnogràfica i teòrica sobre qüestions antropològiques vinculades amb les identitats i les transnacionalitats.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements adquirits i la seva capacitat de resolució de problemes en entorns nous o poc coneguts dins de contextos més amplis (o multidisciplinaris) relacionats amb la seva àrea d'estudi.
- Relacionar de manera sistemàtica conceptes, teories i orientacions teòriques de la disciplina per a analitzar contextos etnogràfics específics.
- Tenir coneixements que aportin la base o l'oportunitat de ser originals en el desenvolupament o l'aplicació d'idees, sovint en un context de recerca
- Utilitzar amb eficàcia les tecnologies de la informació i de la comunicació en la recollida, l'elaboració i la transmissió de coneixement.

Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar el context històric i cultural d'una orientació teòrica o una teoria antropològica.
2. Analitzar exemples específics de fenòmens transnacionals i els seus contextos etnogràfics específics.
3. Aplicar els coneixements adquirits i resoldre problemes en contextos etnogràfics particulars
4. Combinar de forma original les idees, fruit de la possessió i comprensió dels coneixements adquirits, en treballs d'investigació d'antropologia i intervenció social.
5. Diferenciar els conceptes teòrics, els conceptes propis de la cultura de l'antropòleg i els conceptes propis de la cultura que s'estudia.
6. Escollir els arguments adequats en les presentacions orals i escrites i justificar-los amb claredat i precisió, de forma apropiada per al context i valorant les aportacions d'altres persones.
7. Estudiar les relacions que estableixen els grups amb els hàbits culturals dels seus llocs d'origen.
8. Identificar els factors principals que intervenen en els processos migratoris i/o de mobilitat. Identificar els factors principals que intervenen en els processos migratoris i/o de mobilitat.
9. Identificar situacions socioculturals particulars i la seva relació amb fenòmens globals en investigacions antropològiques específiques.
10. Reconèixer i fer servir les tecnologies de la informació i de la comunicació d'acord amb el context etnogràfic de recerca o d'intervenció triat.

Continguts

El mòdul es divideix en 5 blocs temàtics:

1. Etnografies multisituades en camps transnacionals

[Prof. Responsable: Dr. Hugo Valenzuela-Garcia (6 sessions, 12 hores)]

1. Teories de transnacionalisme i etnografia
2. Etnografia multisituada i globalització
3. Tècniques de recerca en etnografia multisituada
4. Etnografia multisituada: casos, exemples i discussions

2. Identitats i ciutadania: discursos d'inclusió i exclusió en el món contemporani

[Prof. Responsable: Dra. Montserrat Clua] (6 sessions, 12 hores)

1. Identitat - nacionalitat - ciutadania: discursos i pràctiques d'inclusió i exclusió en la globalitat transnacional
2. El concepte d'identitat en la modernitat occidental
3. La construcció de les races i el racisme
4. De l'araç a l'ètnia; del racisme a l'etnicitat i la xenofòbia
5. La nació, el nacionalisme i l'Estat-nació modern

3. Migracions, (in)mobilitats i infància

[Prof. Responsables: Dra. Silvia Carrasco i Miquel Martorell Faus (EMIGRA, CER-Migracions)] (10 hores)

1. Introducció a l'antropologia de la infància + Regímenes de mobilitat: un marc d'anàlisi
2. Presentació d'un projecte d'investigació: Imaginaris de (en) mobilitat de nens i nenes en entorns desfavorits. Un estudi etnogràfic al sud d'Europa
3. Nens i nenes afectades per la mobilitat (I): migracions i relacions transnacionals
4. Nens i nenes afectades per la mobilitat (II): crisi econòmica, inseguretat habitacional i escolarització

4. Migracions, (en) mobilitats i humanitarisme

[Prof. Responsables: Ignacio Fradejas-García i JL Molina (6 sessions, 12horas)]

1. Introducció a l'antropologia de l'humanitarisme en relació amb processos migratoris i de (in) mobilitat (I)

2. Introducció a l'antropologia de l'humanitarisme en relació amb processos migratoris i de (en) mobilitat (II)

3. L'estiu de la migració: respostes humanitàries a la denominada crisi dels refugiats de 2015 (I).

4.

L'estiu de la migració: respostes humanitàries a la denominada crisi dels refugiats de 2015 (II).

5. Etnografiant pràctiques humanitàries: les (in)mobilitats de les organitzacions i el personal humanitari.

5. Migracions marroquines a Europa: entre dues ribes

[Prof. Responsable: Dr. Josep Lluís Mateo] (6 sessions, 12 hores)

1. Repensant la història migratòria: del colonialisme als Gastarbeiter
2. L'emigració cantada: les cançons com a font d'anàlisi

3. Viure a Europa, casar-se al Marroc
4. Barbes, vels i la reconstrucció cultural
5. El cos transnacional: dimonis a ambdós costats de l'Estret

6. Antropologia audiovisual

[Prof. Responsable: Dr. Jordi Grau] (7 sessions, 14 hores)

1. L'antropologia audiovisual i el seu estudi: qüestions teòriques generals
2. El text audiovisual. La inserció de productes audiovisuals en projectes d'investigació
3. Etnografia i documental
4. L'àmbit de la ficció. Reflexes i refraccions
5. Exemples d'investigació combinant documental etnogràfic, film de ficció i etnografia. Tecnologies audiovisuals per l'investigació antropològica: nous formats i suports

Metodologia

- Classes magistrals/expositives
- Lectura i anàlisi d'articles / informes d'interès
- Presentació/exposició oral de treballs
- Debats
- Estudio personal

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes magistrals/ expositives	70	2,8	1, 2, 5, 7, 8, 9
Tipus: Supervisades			
Presentació/ exposició oral de treballs/debats	70	2,8	3, 4, 6, 10
Tipus: Autònomes			
Elaboració de treballs	60	2,4	3, 4, 6, 10
Lectura i anàlisi d'articles/informes d'interès, estudi personal	100	4	1, 2, 5, 8, 9

Avaluació

Aquest apartat de la Guia Docent conté tota la informació relacionada amb el procés d'avaluació del mòdul.

Avaluació del mòdul

Es porta a terme un sistema d'avaluació continuada que inclou tres metodologies:

- **Assistència i participació:** primer, per assolir els resultats d'aprenentatge previstos, es considera fonamental que els estudiants assisteixin a les classes i hi participin activament. Per aquest motiu, s'exigeix l'assistència a un mínim de 80% de les classes de cada bloc i s'avalua el grau de participació a les sessions presencials, les discussions, pràctiques i l'exposició oral dels treballs. Aquesta participació es té en compte a la nota final del bloc.
- **Avaluació continuada de treballs dels blocs:** en segon lloc, cada bloc proposa una o diverses activitats que permeten una avaluació continuada del procés d'aprenentatge. Aquestes activitats poden variar entre una prova escrita, una exposició oral a classe, la ressenya d'unes lectures, pràctiques a

l'aula d'informàtica o la redacció d'un breu assaig, entre d'altres. El conjunt de les avaluacions dels diferents blocs que componen el mòdul (30%) i la participació en els diferents blocs (20%) constitueix el 50% de la nota global del mòdul. El/la professor/a comunicarà els terminis de lliurament de les evidències d'avaluació a l'inici del bloc.

- **Avaluació del treball individual final del mòdul:** la superació d'una avaluació general del mòdul constitueix el 50% restant de la nota. En el cas dels mòduls que conformen les especialitats (E1.1., E1.2, E2.1, E2.2 y E3.1), cada estudiant selecciona aquell bloc de més interès per al seu treball de fi de màster d'entre els que integren el mòdul i l'avaluació es basa en aquest bloc. Aquesta avaluació pot constar d'un assaig més especialitzat de 3000 / 4000 paraules, centrat en l'elaboració d'un estat de la qüestió sobre un tema o en el que s'intenti resoldre una qüestió específica de la disciplina a partir de lectures recomanades pel professor del bloc en què l'estudiant ha optat avaluar-se. La data de lliurament del treball de aquest mòdul és **el 20 de abril**.

És fonamental respectar els terminis de lliurament.

Cada professor determinarà la fórmula d'entrega dels treballs (a través del campus virtual, del correu electrònic, en paper -presencialment o a la seva bústia del Departament-). El professorat comunicarà el resultat de l'avaluació mitjançant les vies establertes i obrirà un termini de revisió per consultes abans de comunicar-les al coordinador de cada mòdul pel tancament de les actes. L'estudiant pot sol·licitar tutories amb el professorat del màster al llarg del curs per aclarir qualsevol punt del contingut dels cursos.

Amb caràcter general, la no presentació de qualsevol de les evidències d'avaluació suposarà la qualificació de "No avaluable". En casos excepcionals, degudament justificats, la comissió del programa del màster podrà resoldre un procediment alternatiu d'avaluació.

Criteris generals:

L'avaluació s'entén com **un procés continu** que s'estén durant tot el període lectiu.

Les qualificacions utilitzades seran en **l'escala 0-10 amb un únic decimal**. Per considerar **superada** l'assignatura caldrà obtenir **una nota mínima de 5,0** com nota mitjana resultant de les notes obtingudes en cada una de les activitats avaluades, considerant el percentatge de cadascuna d'elles en la nota final. Una vegada superada l'assignatura, **aquesta no podrà ser objecte d'una nova avaluació**.

La programació de les activitats d'avaluació no es podrà modificar, exceptuant que hi hagi un motiu excepcional i degudament justificat. En aquest cas, es proposarà una nova programació dins del període lectiu corresponent.

Qui dugui a terme **irregularitats** que pugui conduir a una alteració significativa de la qualificació de qualsevol evidència, **rebrà un 0 com a nota de la mateixa**, amb independència del procés disciplinari que s'hi pugui instruir. En cas que es produeixin diverses irregularitats a les proves d'avaluació d'un mateix mòdul, la qualificació final d'aquest mòdul serà 0 .

La qualificació de **"No avaluable"** en l'acta final d'avaluació implica exhaurir els drets inherents a la matrícula de l'assignatura o el mòdul, encara que el "No avaluable" no comptarà a l'expedient acadèmic.

La **còpia o plagi de material**, tant en el cas de treballs com en el cas dels exàmens, constitueixen un **delicte** que serà sancionat amb **un zero a l'activitat, no es tindrà dret a reavaluar-la i es suspensarà tota l'assignatura**. Recordem que es considera "còpia" un treball que reproduïx tot o gran part del treball d'un/a altre/a company/a. "Plagi" és el fet de presentar tot o part d'un text d'un autor com a propi, sense citar les fonts, siguin en paper o en format digital. Veure documentació de la UAB sobre "plagi" a: http://wuster.uab.es/web_argumenta_obert/unit_20/sot_2_01.html.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Assaig individual de mòdul	50%	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10

Assistència i participació activa a classe	20%	0	0	3, 6, 10
Lliurament d'informes i treballs	30%	0	0	2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10

Bibliografia

1. Migracions, (in)mobilitats i infància

Bibliografia de referència

Glick-Schiller, N., & Salazar, N. B. (2013). Regimes of Mobility Across the Globe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(2), 183-200.

Ni Laoire, C., Carpena-Mendez, F., Tyrrell, N., & White, A. (2010). Introduction: Childhood and migration -- mobilities, homes and belongings. *Childhood*, 17(2), 155-162.

Piemontese, S. (2015). Leaving "Roma" behind. Notes on the impact of housing and (forced) mobility on education. *INTEGRIM Online Papers*, (10), 1-21. Consultado en: <http://www.integrim.eu/wp-content/uploads/2014/02/PIEMONTESE-leaving-Roma-behind.pdf>

Bibliografia específica (*)

Bereményi, Á. B., & Carrasco, S. (2017). Caught in the triangle of mobility: social, residential and pupil mobility. *British Journal of Sociology of Education*, 5692 (April), 1-15.

Carrasco, S., & Narciso, L. (2018). Migración, movilidad y experiencia escolar. Jóvenes con trayectorias de movilidad en un sistema normalizador de la inmovilidad. En S. Carrasco & Á. Bereményi (Eds.), *Migración, movilidad, y educación. Estrategias familiares y respuestas escolares*. Colección Estudios Migratorios, Edicions Bellaterra (en preparación)

Hirschfeld, L. a. (2002). Why Don't Anthropologists Like Children?. *American Anthropologist*, 104(2), 611-627.

Hutchins, T. (2011). 'They Told Us in a Curry Shop': Child-Adult Relations in the Context of Family Migration Decision-Making. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(8), 1219-1235.

Levine, R. (2007). Ethnographic Studies of Childhood: A Historical Overview. *American Anthropologist*, 109(2), New Series, 247-260. Consultado en: <http://www.jstor.org/stable/4496639>

Moscoso Rosero, M. F. (2008). La mirada ausente: Antropología e infancia. Consultado en: <http://www.repositorio.uasb.edu.ec/handle/10644/1038>

Orellana, M. F., Thorne, B., Chee, A., & Lam, W. S. E. (2001). Transnational Childhoods: The Participation of Children in Processes of Family Migration. *Social Problems*, 48(4), 572-591.

Veale, A., & Donà, G. (2014). *Child and Youth Migration: Mobility-in-Migration in an Era of Globalization*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

White, A., Ni Laoire, C., Tyrrell, N., & Carpena-Méndez, F. (2011). Children's Roles in Transnational Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(8), 1159-1170.

Whitehead, A. y Hashim, I. (2005) *Children and Migration*. Background Paper for DFID Migration Team. Consultado en: http://www.childmigration.net/dfid_whitehead_hashim_05

*Al marge de la bibliografia específica del bloc, també es facilitarà una bibliografia general sobre "mobilitats" comú amb el bloc "Migracions, (in)mobilitats i humanitarisme" (impartit per Ignacio Fradejas).

2. Migracions marroquines a Europa: entre dues ribes

Balandier, G. (1971). *Teoría de la descolonización. Las dinámicas sociales*, Buenos Aires, Ed. Tiempo Contemporáneo.

López García, B.; Berriane, M. (dir.). (2004). *Atlas de la emigración marroquí en España*, Madrid, Taller de Estudios Internacionales Mediterráneos - Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales - UAM Ediciones.

Mateo Dieste, J. L. (2013). "Estrategias matrimoniales y parentesco entre las clases populares del norte de Marruecos y la emigración a Cataluña", *Revista Internacional de Sociología*, vol. 71, nº 2, pp. 415-439.

Roy, O. (2003). *El islam mundializado. Los musulmanes en la era de la globalización*, Barcelona, Edicions Bellaterra.

Sayad, A. (1991). *L'immigration ou les paradoxes de l'alterité*, Bruxelles, DeBoeckUniversité. Barcelona, Anthropos.

_____. (2010). *La doble ausencia. De las ilusiones del emigrado a los padecimientos del inmigrado*, Barcelona, Anthropos.

3. Etnografías multisituadas en campos transnacionales

Coleman, Simon and Pauline von Hellermann (eds.) (2013) *Multi-Sited Ethnography: Problems and Possibilities in the Translocation of Research Methods* (Routledge Advances in Research Methods) 1st Edition. Routledge Advances in Research Methods (Book 3)

Falzon, Mark-Anthony (2009) *Multi-Sited Ethnography: Theory, Praxis and Locality in Contemporary Research*. Routledge

Ferrándiz, Francisco (2011) *Etnografías Contemporáneas: Anclajes, métodos y claves para el futuro*. Anthropos/División de Ciencias Sociales y Humanidades-Universidad Autónoma Metropolitana, Unidad Iztapalapa, Barcelona/México, 2011, 271 pp., ISBN 978-84-7658-994-6.

Fontanari, Elena (2018) *Lives in Transit: An Ethnographic Study of Refugees' Subjectivity across European Borders* (Studies in Migration and Diaspora). Routledge

Marcus, George E. (1995). *Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography*. *Annual Review of Anthropology*, 24, 95-117.

Nadai, Eva & Maeder, Christoph (2005). *Fuzzy Fields. Multi-Sited Ethnography in Sociological Research* [24 paragraphs]. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 6(3), Art. 28. En <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/22/47>

Wittel, Andreas (2000, January). *Ethnography on the Move: From Field to Net to Internet* [23 paragraphs]. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research* [On-line Journal], 1(1), Art. 21. Available at: <http://www.qualitative-research.net/fqs-texte/1-00/1-00wittel-e.htm> [Date of Access: September 16, 2005].

4. Identitats i ciutadania

Barth, Frederik (1976) [1969]. *Los grupos étnicos y sus fronteras*. México: Fondo de Cultura Económica, especialmente la "Introducción".

Bauman, Zygmunt (1990). "Modernity and Ambivalence", en *Theory, Culture & Society*, London: Newbury Park and New Delhi: Sage, vol.7, 143-169.

Brubaker, Rogers & Cooper, Frederick (2000). Beyond "identity". *Theory and Society*. 29 (1-47)

San Román, Teresa (1996). "Retomando marginación y racismo. Hipótesis sobre el discurso y su causa", en *Los muros de la separación. Ensayo sobre heterofobia y filantropía*, Bellaterra-Madrid: Servei de Publicacions de la UAB-Tecnos, 232-242.

Stolcke, Verena (1995). "Talking Culture. New Boundaries, New Rhetorics of Exclusion in Europe", *Current Anthropology*, 36, 1-24.

_____.(2001). "La "naturaleza" de la nacionalidad", *Illes i imperis: Estudios de historia de las sociedades en el mundo colonial y post-colonial*, nº5, 135-160.

5. Minagracions, (in)mobilitats i humanitarisme

Lectures de referència:

Bornstein, Erica. & Redfield, Peter (2010) An Introduction to the Anthropology of Humanitarianism. In *Forces of Compassion: Humanitarianism between Ethics and Politics*. Edited by School of Advanced Research Press. Santa Fe. Pp: 3-30.

Suárez-Navaz, Liliana (2015) Migración y refugio en el Mediterráneo, más allá de las fronteras. *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, 60(2), 265-276, doi: 10.3989/rntp.2015.02.001.01

Redfield, Peter (2012) The unbearable lightness of ex-pats: double binds of humanitarian mobility. *Cultural Anthropology*, 27, 358-82

Lectures complementàries

Agier, Michel (2011) *Managing the Undesirables. Refugee camps and humanitarian government*. Cambridge: Polity Press

Andersson, Ruben (2014) *Illegality, Inc.: clandestine migration and the business of bordering Europe*. Oakland: University of California Press

Autesserre, Séverine (2014) *Peaceland. Conflict Resolution and the Everyday Politics of International Intervention*. New York: Cambridge University Press

Barnett, Michael & Thomas G. Weiss (2008) *Humanitarianism in question: Politics, power, and global humanitarianism*. Ithaca, NY: Cornell University Press

Bauman, Zygmunt (2016) *Extraños llamando a la puerta*. Barcelona: Paidós

Benoist, Jacques; Picquard, Brigitte; Voutira, Eftihia (2000) *La antropología en la ayuda humanitaria*. Serie Ayuda Humanitaria. Textos básicos vol. 8. Bilbao: Universidad Deusto

Colson, Elizabeth (2003) Forced Migration and the Anthropological Response, *Journal of Refugee Studies*, 16(1), 1-17

Fechter, Anne-Meike & Hindman, Heather (eds.) (2011) *Inside the Everyday Lives of Development Workers: The Challenges and Futures of Aidland*. Sterling: Kumarian Press

Fradejas-García, Ignacio (2018) Humanitarian Remoteness: Aid Work Practices From "Little Aleppo". (Submitted)

Fisher, William (1997) Doing good? The politics and antipolitics of NGO Practices. *Annual Review of Anthropology* 26, 439-464.

Minn, Pierre (2007) Toward an Anthropology of Humanitarianism, *Journal of Humanitarian Assistance*, <https://sites.tufts.edu/jha/archives/51>

Fassin, Didier (2012) *Humanitarian Reason. A moral history of the present*. Berkeley: University of California Press

Glick-Schiller, Nina & Salazar, Noel B. (2013). Regimes of Mobility Across the Globe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(2), 183-200

Hess, Sabine (2012) De-naturalising Transit Migration. Theory and Methods of An Ethnographic Regime Analysis. *Population, Space and Place*, 18, 428-440

Holmes, Seth & Castañeda, Heide (2016) Representing the "European refugee crisis" in Germany and beyond: Deservingness and difference, life and death. *American Ethnologist*, 43-1, 1-13, DOI: 10.1111/amet.12259

Malkki, Liisa H. (1995) Refugees and Exile: From "Refugee Studies" to the National Order of Things. *Annual Review of Anthropology*, 24, 495-523

Malkki, Liisa H. (1996) Speechless Emissaries: Refugees, Humanitarianism, and Dehistoricization. *Cultural Anthropology*, 11(3), 377-404

Malkki, Liisa H. (2015) *The Need to Help: The Domestic Arts of International Humanitarianism*. Durham, NC: Duke Univ. Press

Mosse, David. (ed.) (2011) *Adventures in Aidland: The Anthropology of Professionals in International Development*. Oxford: Berghahn Books

Pandolfi, Mariella (2010) Humanitarianism and Its Discontents. In *Forces of Compassion: Humanitarianism between Ethics and Politics*, edited by Erica Bornstein and Robert Redfield. Santa Fe: School of Advanced Research Press

Raich, Jordi (2004) *El espejismo humanitario. La especie solidaria al descubierto*. Barcelona: Debate

Roth, Silke (2015) *The Paradoxes of Aid Work: Passionate Professionals*. London-New York: Routledge Humanitarian Studies

Smirl, Lisa (2015) *Spaces of Aid: How Cars, Compounds and Hotels Shape Humanitarianism*. London: Zed Books

Ticktin, Miriam (2014) Transnational Humanitarianism. *Annual Review of Anthropology*, 43, 273-89. Doi: 10.1146/annurev-anthro-102313-030403

6. Antropología audiovisual

Lecturas transversales recomendadas:

GRAU REBOLLO, J. (2012) "Antropología Audiovisual. Reflexiones teóricas", *Alteridades*. 43: 155-169. UAM, Mexico D.F. (Primera Sesión).

BANKS, Marcus; RUBY, Jay (2011) "Introduction: Made to be seen. Historical Perspectives on Visual Anthropology". In M. Banks & J. Ruby (eds.) *Made to be seen. Historical Perspectives on the History of Visual Anthropology*. Chicago: Chicago University Press, pp. 1-18. Disponible online en : http://books.google.es/books?id=MyT9BNwrHU4C&printsec=frontcover&hl=es&source=gbs_ge_summary_r&cad=.. (Tercera Sesión).

Bibliografía específica recomendada (*):

ARDEVOL, Elisenda Piera, E. A. (2011). *La búsqueda de una mirada: antropología visual y cine etnográfico*. Barcelona: EditorialUOC.

BANKS, Marcus (2001) *Visual Methods in Social Research*, London, SAGE Publications.

BANKS, Marcus; MORPHY, Howard (eds.) (1997). *Rethinking Visual Anthropology*. New Haven, Yale University Press.

BARBASH, I.; TAYLOR, L. (1997) *Cross-Cultural Filmmaking: a handbook for making documentary and ethnographic films and videos*. Berkeley: University of California Press.

BARNOUW, Erik (1996) *El documental. Historia y estilo*. Barcelona: Gedisa.

BUXÓ, Mª J.; DE MIGUEL, J.M. (eds.) (1999) *De la investigación audiovisual. Fotografía, cine, vídeo, televisión*. Barcelona, Proyecto a.

- CAPARRÓS LERA, José María (2000) *Estudios sobre el cine español del Franquismo (1941-1964)*. Valladolid: Fancy ediciones.
- COOVER, R. (2009) "On Verité to Virtual: Conversations on the Frontier of Film and Anthropology". *Visual Studies*, vol. 24 (3): 235-249.
- CRAWFORD, P., SUHR, C., & OTTO, T. (2018). Camera as Cultural Critique (SPECIAL ISSUE). *Visual Anthropology*.
- GRAU REBOLLO, Jorge. (2015) "Confronting success: film narratives of social contestation", *Visual Ethnography*, 4 (2): 65-86.
- GRAU REBOLLO, Jorge. (2008). "El audiovisual como cuaderno de campo", en Adriana Vila Guevara (coord.) *El medio audiovisual como herramienta de investigación social*. Barcelona: CIDOB ediciones; pp: 13-27. Accesible en línea: http://www.cidob.org/es/content/download/8669/88329/file/doc_dinamicas_12.pdf
- GRAU REBOLLO, Jorge. (2005) "Antropología, cine y refracción: Los textos filmicos como documentos etnográficos", en *Gazeta de Antropología*. 21. Publicación electrónica: [Http://www.ugr.es/~pwlac/Welcome.html](http://www.ugr.es/~pwlac/Welcome.html). ISSN 0214-7564. Texto 21-03.
- GRAU REBOLLO, Jorge. (2002) *La familia en la pantalla*. Oviedo: Septem Ediciones.
- GRAY, Gordon (2010) *Cinema. A Visual Anthropology*. Oxford, New York: Berg.
- GRIMSHAW, Anna (2009) "Rethinking Observational Cinema". *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 15: 538-556.
- GRIMSHAW, Anna; RAVETZ, Amanda. (Eds.) (2005). *Visualizing Anthropology*. Bristol: Intellect Books.
- HEIDER, Karl (2006 [1976]). *Ethnographic Film*. Revised Edition. Austin, Texas: University of Texas Press.
- HOCKINGS, Paul (Ed.) (2003 [1975]) *Principles of Visual Anthropology*. 3rd Edition. La Haya: Mouton.
- LACEY, Nick. (1998) *Image and Representation. Key concepts in Media Studies*. London, MacMillan Press.
- MACDOUGALL, David (2006) *The corporeal image. Film, ethnography, and the senses*. Princeton: Princeton University Press.
- MACDOUGALL, David. (2011). "Anthropological Filmmaking: An empirical Art". In Margolis, Eric & Pauwels, Luc (Eds.) (2011) *The SAGE Handbook of Visual Research Methods*. London: SAGE, pp. 99-113.
- MANNAY, Dawn (2010) "Making the familiar strange: can visual research methods render the familiar setting more perceptible?" *Qualitative Research*, vol. 10 (1), pp. 91-111.
- MARTÍNEZ, Ana (2008) *La Antropología Visual*. Madrid: Síntesis.
- NARANJO, Juan (Ed.) (2006) *Fotografía, antropología y colonialismo (1845-2006)*. Barcelona: Gustavo Gili.
- NICHOLS, Bill. (1991) *Representing reality issues and concepts in documentary*. Bloomington: Indiana University Press.
- NÖTH, Winfried (2011). "Visual Semiotics: Key Features and an Application to Picture Ads". In Margolis, Eric & Pauwels, Luc (Eds.) (2011) *The SAGE Handbook of Visual Research Methods*. London: SAGE, pp. 298 - 316.
- PIAULT, Marc Henry. (2002). *Antropología y cine*. Madrid: Cátedra.
- PINK, Sarah (2006) *The future of visual anthropology: engaging the senses*. London: Routledge.
- PINK, Sarah. (2007 [2001]). *Doing Visual Ethnography*. London: Sage.
- RENOV, Michael (Ed.) (1993) *Theorizing Documentary*. Nueva York: Routledge.

ROBLES, J. (2012). El lugar de la Antropología audiovisual: metodología participativa y espacios profesionales. *Iconos*, 44: 147-162.

ROSE, Gillian (2001). *Visual Methodologies*. Londres: Sage.

ROUCH, Jean(2003) *Ciné-ethnography*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

RUBY, JAY. (1996) "Visual Anthropology", en LEVINSON, D.; EMBER, M. (eds.) (1996) *Encyclopedia of Cultural Anthropology*. New York, Henry Holdt & Co.: 1345-1361.

SARTORI, G. (1998) *Homo videns. La sociedad teledirigida*. Buenos Aires: Taurus.

ZUNZUNEGUI, S. (1998) *Pensar la imagen*. Madrid, Cátedra.

Filmografía general:

ASCH, T.; ASCH, P.; CONNOR, L. (1978) *A Balinese Trance Seance*, 30 min. Color.

ASCH, T.; CHAGNON, N. (1971) *The ax fight*, Documentary Educational Resources, 30 min. Color.

BLACK, Stephanie (2001) *Life and Debt*. Tuff Gong Pictures Production. 90 min. COLOR.

CURTIS, E. (1914) *In the Land of head-hunters*, B/N.

FLAHERTY, R. (1922) *Nanook of the North*, Pathé, (traducido al castellano como *Nanook el esquimal*), 70' B/N.

1934) *Man of Aran*. Gainsborough Pictures, (versión castellana: *Hombres de Arán*), 77' B/N.

GRIFFITH, D.W. (1915) *Birth of a nation* (traducido al castellano: El nacimiento de una nación), USA, 175 min. B/N.

HAWKS, Howard (1939) *Bringing upBaby*. USA, 103 min., B/N.

KAZAN, Elia (1951) *A streetcar named desire*. USA, 122 min., B/N.

KRAMER, Stanley (1967) *Guess who's coming to dinner*. USA, 108 min., Color.

LEACOCK, R.; DREW, R.; MCCARTNEY-FILGATE, T.; MAYSLES, A.; PENNEBAKER, D.A. (1969)*Primary*, 60 min. B/N.

LEWELLYN-DAVIES, Melissa. (1984) *Masai Manhood*, Dissapearing World, 60 min., Color.

MacDOUGALL, David y Judith. (1980) *Takeover*. Australia, 90 min. Color.

MARSHALL, John; MIESMER, Adrienne (1980) *Nlai, The Story of a !Kung Woman*. PBS, 59 min., Color.

MEAD, M.; BATESON, G. (1952) *Trance and Dance in Bali*. 22 min. B/N.

MINH-HA, Trin T. (1985/7) *Naked spaces -living is round*, 1985/7, 136 min., West Africa, Color.

NICHOLS, Mike (1967) *The Graduate*. USA, 96 min., Color.

O'ROURKE, D. (1987) *Cannibal Tours*, Direct Cinema Ltd., Australia, 77' Color.

PÉREZ HERRANZ, César (2012). *The Only Flower*. España, 7' Color.

ROUCH, J.

(1954) *Bataille sur le gran fleuve*, IFAN, Dakar y París, 35 min. B/N.

(1957) *Les maîtres fous*, Films de la Pléiade, París, 35 min. Color.

(1961) *La Pyramide humaine*. Films de la Pléiade, Abidján y París, 90 min. Color.

(1970) *Pétit a Pétit*, Films de la Pléiade, París, 105 min. Color.

ROUCH, J.; MORIN, E. (1961) *Chronique d'un été*, Argos Films, 1961, 90 min. B/N.

RUBY, Jay (2005 y 2006) *Oak Park Series*. Documentary Educational Resources, 5 CDs. Color.

WILDER, Billy (1959) *Some like it hot*. USA, 122 min., B/N.

Fons documentals de televisions públiques:

Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (www.ccma.cat). TV3 a la carta (<http://www.ccma.cat/tv3/alacarta/>).

Radio Televisión Española, a la carta: (<http://www.rtve.es/alacarta/>).

* Les referències concretes, projectats sota autorització, es citaran a les sessions corresponents